

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

ILLÜSTRERAD TIDNING

GRUNDLAGD AF

FÖR KVINNAN OCH HEMMET

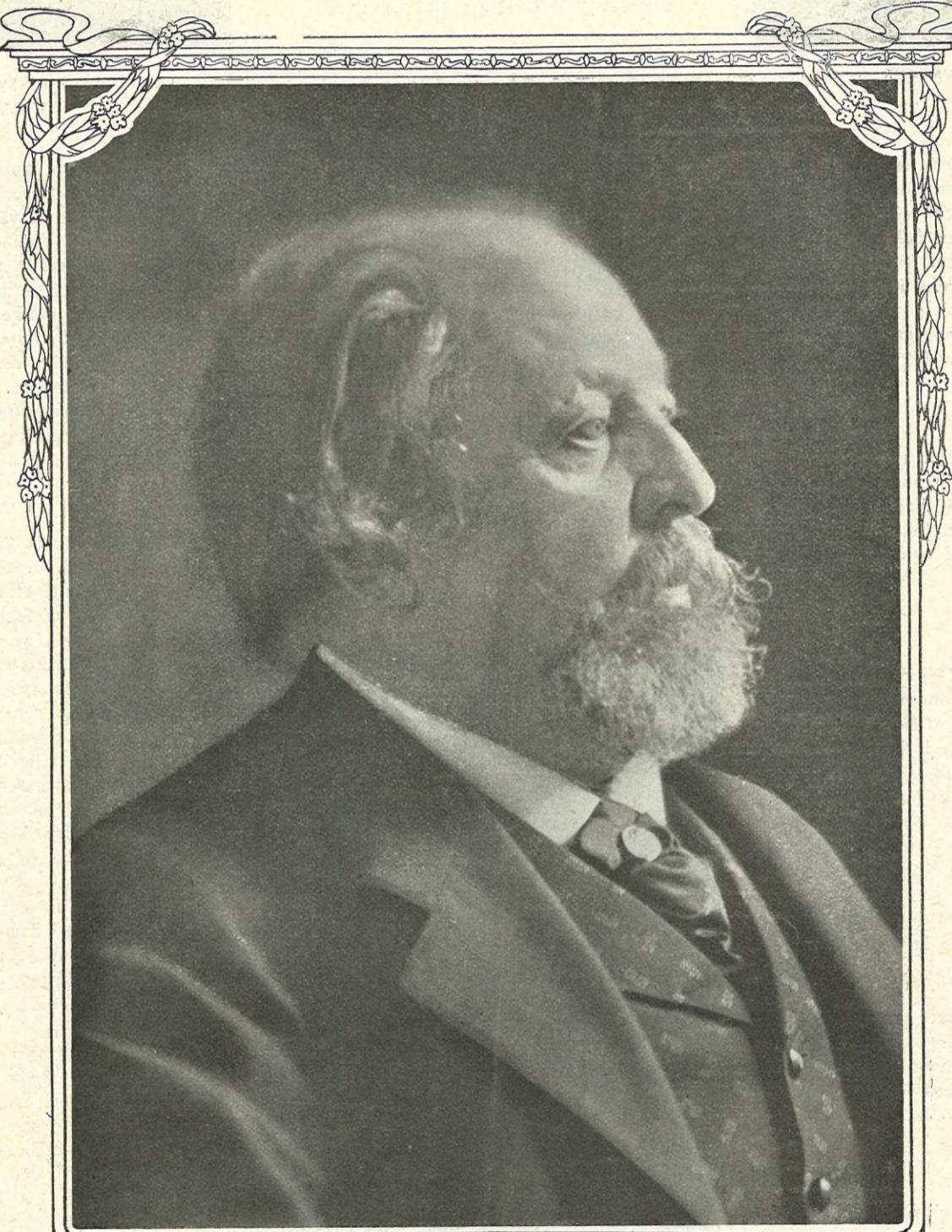
FRITHIOF HELLBERG

HUFVUDREDAKTÖR OCH ANSV. UTGIFVARE: JOHAN NORDLING.

ÅRETS NOBELPRISTAGARE.

SVENSKA AKADEMIEN har åter belönat en avslutad diktargärning, som tillhör det gångna seklet, då den gifvit årets nobelpris i litteratur till den 80-årige författaren Paul Heyse. En gång omstridd som hedningen, som dyrkade skönheten och stred för tankens och känslans frihet, och såsom sådan äfven angripen från samhällsbevarare i Sverige, har Heyse nu fått den ålderns och ryktbarhetens försonande värdighet, som möjliggör hans kandidatur som nobelpristagare.

Paul Heyses fader var filologen och universitetsprofessorn Ludvig Heyse, hans moder var till börden judinna. Han studerade i Berlin och Bonn. Redan tidigt väckte han uppmärksamhet genom sin vackra prosa och sin naturliga berättargåfva och kallades snart af konung Maximilian till München, där han sedan under en följd af år skapade det ena verket efter det andra. Han är Göthes efterföljare, liksom han en harmonisk människa, som genom ett långt rikt lif, befriadt från hvardagsbekymmer, kunde utveckla sina möjligheter och fullända sin personlighet. Liksom Göthe var han i sina bästa år en man af stor skönhet och charm, med klarblå ögon i ett blekt regelbundet ansikte, omgivet af svarta lockar och en ståtlig, värdiggestalt. De figurer hans fantasi skapade voro också oftast kännetecknade af yttre skönhet och sundhet och af en andlig helgjutethet och förnämhet,

ÅRETS LITTERÄRA NOBELPRISTAGARE
FÖRFATTAREN PAUL HEYSE.

EFTER SENASTE FOTOGRAFI.

de predikade alla den läran, att människans högsta lycka är att helt följa sin egen naturs bud till henne själf och hjärtats röst. Den som viker från denna regel blir splittrad och olycklig, och först då han återvänder till sig själf kommer försoningen. Heyse är optimisten, med en orubblig tro på människorna, och hans gestalter, äfven när de äro försedda med dåliga egenskaper, öfverraska i de dramatiska ögonblicken med att visa sig långt bättre än man väntat för att sålunda ge konflikten en lycklig lösning.

Det var genom sina noveller Paul Heyse vann sin ryktbarhet. De äro fast uppbyggda kring en dramatisk episod, lugnt och ädelt formade, och äga det färdiga afrundade konstverkets kännetecken. Han har skrivit icke mindre än 13 band noveller, af hvilka flertalet äro öfversatta till svenska. Han har emellertid äfven användt sig af romanens, dramats och versens form. Det väckte stor uppmärksamhet då Heyse, som hittills mest hämtat sina motiv och figurer bland italienska fiskare och Sydtysklands bönder eller från medeltida legender, på 1870-talet framträdde med tvenne romaner ur det moderna tyska kulturlifvet: "Die Kinder der Welt" och "Im Paradiese." Som konstverk torde de dock icke gå upp mot novellerna. Som dramatisk författare är Heyse mera omstridd och har icke med något af sina talrika dramer

Brist, fagra mun, i ord ej ut!

(Försvenskad af E. N. Söderberg.)

BRIST, FAGRA mun, i ord ej ut
och slut dig, hjärta, för hvar man!
Den rätte kommer dock till slut,
som mun och hjärta lösa kan.

När helst jag ser din röda mun,
jag minns en saga, som jag hört,
hur i en stad det fanns en brunn,
hvars vatten ingens läppar rört.

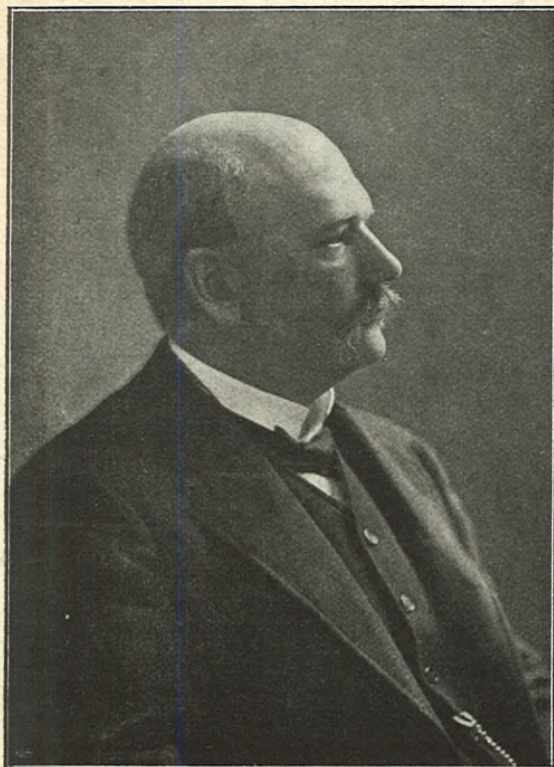
Ej någon var så djup som han,
ty sänkte man ett käril dit ned,
det aldrig någon botten fann,
hur långt och länge det än gled.

Då kom där från ett fjärran land
en spelman, som till brunnen gick.
Sitt strängospel han tog i hand
och sjöng därtill ett ögonblick.

Och hör! — Då tonade ett brus,
ur djupet sprang en mäktig flod,
som vällde rik mot dagens ljus,
tills brunnen fylld till randen stod.

Af hjärtans lust vår spelman drack,
han löste brunnen från dess bann.
Den som för dig så sjöng — ack,
han vore en lycksalig man!

PAUL HEYSE.

PRISTAGAREN I MEDICIN PROFESSOR ALBRECHT
KOSSEL.

lyckats vinna helt erkännande som dramaturg. Hans sista skådespel "Maria af Magdala", där han gör hela den storslagna Kristustragedien till ett drama om svartsjuka och försmädd kärlek, torde knappt vara värdt den uppmärksamhet, som tack vare censurans ingripande kom det till del. Heyses poesi, som är mjuk och välklingande till formen, har ett episkt drag, också bära en del af hans dikter titeln "Novellen in Versen".

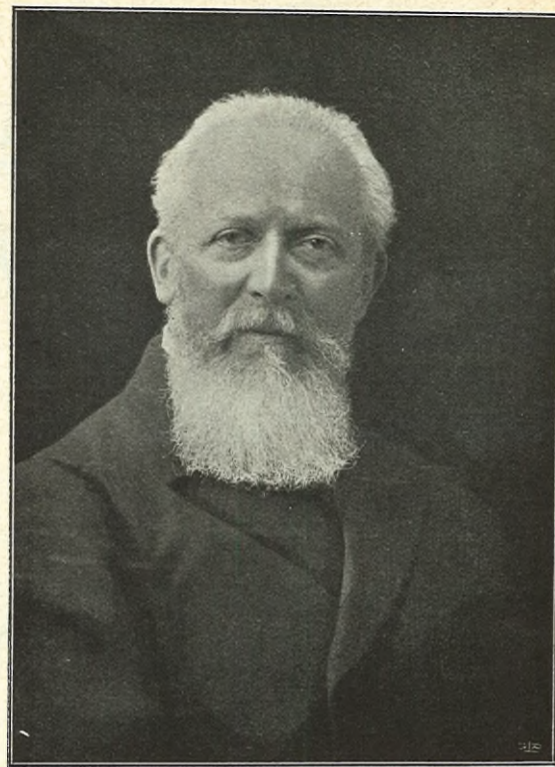
Till de stora väckande och nydanande andarna kommer Heyse icke att räknas af historien, därtill är hans patos för ringa, hans harmoni alltför ostördt lugn, hans optimism alltför lättvunnen. Däremot är hans nu avslutade och belönade gärning den födde konstnärens vackra återskänk till ett lif och en värld, som så rikligt begåfvat honom.

Professor *Albrecht Kossel*, som af Karolinska institutet blifvit tilldelad nobelpriset i medicin, är en medicinsk ryktbarhet af första rang. Han bekläder en professorsstol i Heidelberg och förestår universitetets fysiologiska institut samt redigerar därjämte Zeitschrift für physiologische Chemie. Han har utgifvit en mängd vetenskapliga arbeten, hvilka fäst uppmärksamheten vid hans namn och nu gjort honom till Nobelpristagare.

Särskildt är han känd för sina undersökningar öfver förändringarna i ägghvite kropparna vid öfvergången till pepton och i synnerhet öfver cellkärnans kemi.

Redan förut har han fått mottaga hedersbetygelser af svenska vetenskapliga institutioner: han är utländsk ledamot af Vetenskapsakademiens medicinska klass och ledamot af Vetenskaps-societeten i Uppsala.

Vid utdelandet af Nobelpriset i kemi har Vetenskapsakademiens val fallit på den berömda kemisten, professorn i Göttingen *Otto Wallach*. Professor Wallach, som är 63 år gammal, har ägnat sin vetenskapliga gärning åt undersökningen öfver terpenerna.

PRISTAGAREN I KEMI PROFESSOR OTTO
WALLACH.

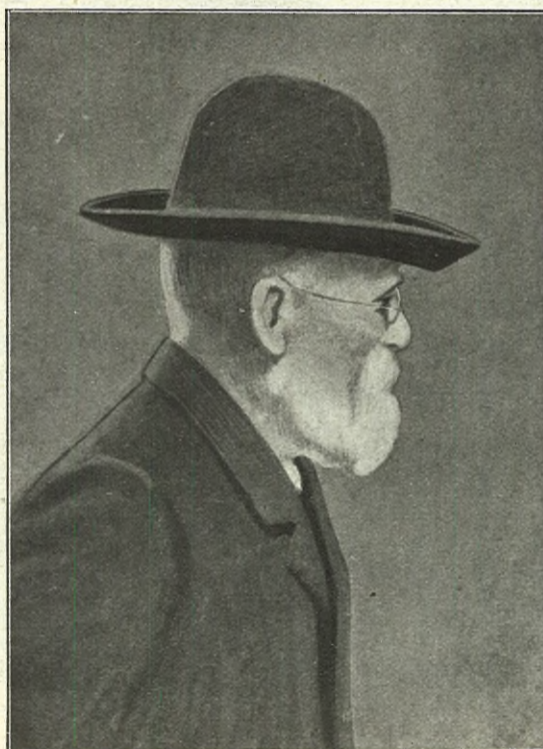
Terpenerna äro kolväten, innehållande 89 proc. kol och 11 proc. väte, som förekomma i de af ett stort antal växter afsöndrade eteriska oljorna äfvensom i de ur barrträdens hartssaft eller kåda destillerade terpentinjorna.

Då Wallach 1884 med afhandlingen Ueber die Bestandteile einiger ätherischen Oele började sitt nu prisbelönta arbete angående terpenerna, befann sig deras kemi i ett tämligen kaotiskt tillstånd. Han har sedan gjort intressanta vetenskapliga rön och öppnat nya områden för forskningen, men äfven bidragit till att höja den tyska tillverkningen af dylika oljor.

Pristagare i fysik är en holländare *Diderik van der Waals*, f. d. professor i experimentell fysik vid universitetet i Amsterdam. Van der Waals tilldelas af fackmän en stor roll i vetenskapens historia genom sin banbrytande teoretiska och praktiska forskargärning. Hans mest epokgörande arbete afhandlar kontinuiteten mellan vätska och gas.

I detta arbete framlägger han sin berömda tillståndsekvation eller den formel, som uttrycker sambandet mellan gasers tryck, volym och temperatur, och som äfven visats ha giltighet för vätskor. Van der Waals' storhet ligger icke blott häri utan fastmera i den praktiska bevisningen af satsens giltighet. Han har också gifvit anledning för en stor skara af andra forskare att deltaga i detta arbete och har sålunda varit en vägvisare för många. Liksom de öfriga nobelpristagarna är han en gammal man.

För tionde gången frade i år Stockholm Nobelfäst. Det hade talats om att af denna anledning ge den årliga högtidligheten något mera pompösa former än vanligt, däraf blef dock ingenting och prisutdelningen fick det gängse förloppet å Musikaliska akademien, liksom banketten å Grand Hotell. Af pristagarna hade de tre vetenskapsmännen kommit tillstädes, Paul Heyse var däremot genom sin höga ålder oförmögen att resa, ett förhållande, ingalunda ovanligt när det gäller nobelpristagare.

PRISTAGAREN I FYSIK PROFESSOR J. D. VAN DER
WAALS.

Ärade husmodrar!

De som köpa utaf
Rosenfors hafregryn och Hafre-Sundhetsmjöl
få alltid full valuta för sina penningar. Tillverkas under läkarekontroll och erhålles uti alla välsorterade
specieraffärer.
Partilager i Stockholm hos Aktiebolaget Wahlund & Grönblad.
Vördsammast **Aktiebolaget Rosenfors Bruk & Nya Valskvarnar, Rosenfors.**

En bortgången forskare.

FÖR JAMNT 10 år sedan meddelade *Idun* i sina spalter porträtt och biograf af Birger Schöldström, den ypperlige kulturskildraren och forskaren i gångna tiders lif, med anledning af att han då fyllt 60 år. I dag har *Idun* den vemodiga plikten att foga dessa erinringens ord till hans bild och bringa hans minne ett varmt tack för hvad hans finskurna penna under åren tillfört tidningen af värdefulla textbidrag och för det personliga intresse hvarmed han alltid följt *Iduns* arbete. Vi vilja i detta sammanhang äfven erinra att Birger Schöldström var med bland prisdomarne, då Selma Lagerlöfs "Gösta Berlings saga" på sin tid eröfrade priset vid *Iduns* första stora romanpristäffling och att han med entusiasm fastslog arbetets stora förtjänster. Att nu rekapitulera vår minnesteckning från år 1900 nekar oss utrymmet, hvarför vi hänvisa till nämnda årgångs femtionde nummer och foga som afslutning en af författarens intressanta kvinnobilder från gångna tider, antagligen den sista skildring, som flutit ur hans nu för alltid nedlagda penna.

Magdalena Sjöblad.

För *Idun* af Birger Schöldström.

MAGDALENA SJÖBLAD! Ett eko från romantikens dagar ljuder vid detta namn. Helt visst finns mer än en bland *Iduns* äldre läsare, hos hvilka minnet väckes af den sköna och olyckliga unga fröken, hvarom de läst i Atterboms "Siare och skalder" eller i Wilhelmina Stålbergs roman "Lucidor" eller, i Oscar Wijkanders skådespel och i Elise Hwassers skenad, sett å Kongl. Stora teatern svärma, lida, blifva vansinnig och dö, allt för sin kärlek till skalden Lucidor. Den hade ju, hela två århundraden igenom, blifvit till en trosartikel, sagan om Lucidor och Magdalena Sjöblads olyckliga älskog.

För åtskilliga år sedan blef emellertid den, som tecknar dessa rader — se mitt arbete "Förbiskymtande skuggor" — i tillfälle att i grund kullkasta sanningen af denna tradition. Skalden Lars Johansson Lucidor hade aldrig i sitt lif känt, ej ens sett Magdalena Sjöblad. Och jag lyckades ock uppleta den grumliga källa, hvarur ursprungligen den osanna historien kvällt fram. Ungefär samtidigt fanns, af annan hand, i Albo gamla häradsarkiv några rätttegångshandlingar, hvilka ådagalade hvem den Lars Johansson varit, hvilkens ungdomsöde sammanlänkats med Magdalena Sjöblads.

På det på en höjd vid sjön Spånen belägna säteriet Gimmatorp i Lekaryds socken, Kronobergs län, bodde i medlet af 1600-talet den välborne herr *Olof Sjöblad* och hans hustru Kerstin Ulfsax. Han har, enligt anteckning i Lekaryds kyrkbok vid hans fränfalle, i sin ungdom varit löjtnant vid Västgöta infanteri. Han finns ej upptagen i adelns ättartaflor, ej heller hans barn, hvilka uppgifvits varit flere, men af hvilka för eftervärlden blott blifvit bekanta sonen *Pehr*, som var född på 1630-talet och blef officer, samt dottern *Magdalena* född 1641.

En 8-dels mil från Gimmatorp låg Lekaryds prästgård, där på den tiden satt kyrkoherden Johan Humerus, omgifven af en talrik barnskara, ej mindre än tolf söner och döttrar. Äldst i denna flock var sonen *Lars*, hvilken kallades "f. d. studiosus"; förmodligen var han blott djäkne, ty bland studenterna vid Små-

lands nation i Uppsala har han ej kunnat upptäckas.

Naturligtvis var — såsom på landet af ålder sed är — umgänget lifligt mellan herregården och prästgården, helst från ungdomens sida. Lars och Magdalena voro ungefär jämnåriga, och de fattade tycke för hvarandra samt inlät sig, i hemlighet, i en ömmare kärleks-handel.

"De mötades på ängen,
de mötades vid än,
i den glimmande slån,
de kyssades så varmt, att de
skämdes för män..."

De skulle snart få skämmas för äfven andra än för den s. k. kyska Luna. Vid Albo häradsrätts vörting 1667 infann sig herr Olof på Gimmatorp, bitterligen klagandes öfver, att Lars Johansson kränkt och till felsteg förledt hans dotter Magdalena. På Gimmatorp hade en dag i februari ett flicka barn sett dagen; modern var Magdalena, och hon uppgaf Lars som barnets fader. Lars hade af fruktan för straff först nekat, men snart vidgått. Alla anförvanter hade bedt herr Olof förlåta de felande samt tillåta dem med hvarandra ingå äktenskap, hvilket han ock beviljat. Herr Olofs svåger, välborne herr härads höfdingen Nils Lindegren, skulle utverka öfverhetens tillstånd därtill. Under sådana förhållanden hade herr Olof hos domkapitlet i Växjö anhållit, att hans dotter skulle få kyrkotagas som gift hustru. Men härtill kunde den andliga myndigheten ej bifalla, förr än världslig myndighet i saken dömt. Detta begärde nu herr Olof, att häradsrätten skulle göra. Saken hade emellertid sin mycket allvarsamma sida, ty två år förut hade Karl XI:s bördsstolta förmyndareregierung utfärdat en förordning, som stadgade, att "lösker man", som "lockade" adlig jungfru, skulle först slita spö och sedan förvisas riket evärdeligen. Albo häradsrätt hemställde om förskoning från detta stränga straff, helst som Lars ville "vigas vid Magdalena och beflita sig om dygdenas ära, såsom han ock synes capabel till". Göta hofrätt dömd efter lagens bokstaf, men hemställde om nåd. Regeringen förklarade slutligen, att vigsel kunde få äga rum, men Lars Johansson skulle dock utstå två års landsförvisning.

Hela denna sak tycks väckt stort uppseende vida omkring i riket, och sekreteraren i Riksarkivet Elias Palm skiöld har sedermera i sin storartade samling af diverse anteckningar — nu i Uppsala bibliotek — lämnat en relation däraf, hvarefter han tillagt, att den däri kände Lars Johansson "lärer visst varit vår namnkunnige svenske poet Lucidor, emedan major Prytz påminner sig, att Lucidor äfven vid "denne tijd haft en labyrinth för sin amours skull". Det var detta lösa förmodande, som sedan under tidernas lopp gjordes till ett faktum af den ene litteraturhistorikern efter den andre samt äfven behandlades af vitterheten som ett tacksamt ämne.

Humerus'ska hjältens i denna historia öden från 1676, åtminstone konturerna däraf, känna vi genom ett Humerus'ska familjens släktergister samt af Dalregementets rullor. Lars Johansson-Humerus uppgifves nämligen ofvan nämnda år, under namnet *Lars Hummer*, ingått vid detta regemente. Där avancerade han till löjtnant, blef under Karl XI:s krig mot danskarne under ett ströparti i Ystadstrakten tillfångatagen af de senare, utlöstes och hemkom samt lefde till 1697. Han säges ha varit gift och haft barn, men namnet på hans maka uppgifves ej. Att det varit hans ungdoms älskade, har emellertid tagits för alldeles gifvet.

Men den som skrifver dessa rader har varit så alldeles på det klara härmed. Man har ju kunnat i Lekaryds kyrkböcker efterse det lagliga giftermålets ingående, men dessa böcker äro för tiden före 1688 försvunna — det tros, att de uppbränts under någon af danskarnas härjningar i trakten under Karl XI:s tid. Och efter 1688 har det väl ej varit värdt söka upp Magdalena Sjöblad i hennes hemtrakt; vid den tiden satt hon väl uppe i Leksand, där hennes mans kompani var förlagdt, åtminstone till hans död 1697.

Sedermera fick jag emellertid lust att närmare studera Lekaryds kyrkböcker, de äldsta i behåll varande. Genom vederbörande pastors-ämbetes tillmötesgående blef jag satt i tillfälle därtill.

Jag började 1688 med dopboken, och redan vid 1693 finner jag, att hos regementsadjutanten Stadenberg i Lekaryd barnsöl ägt rum den 15 oktober, då hans lille son Carl* döptes. Såsom närvarande faddrar ha antecknats välborna fru Magdalena Rosenbjelke (kaptenska Bordon, f. Rosenbjelke) stående mot sin svåger kapten Johan Scheibe, två fröknar Tranfelt, stående mot hr Christoffer Humerus (Lars Humerus' yngste broder och som några år senare själf blef kyrkoherde i Lekaryd) och en Sven Månsson i Djursgård samt *hustru Magdalena Sjöblad*, stående mot en Sven Månsson i Junkaregården.

Här hafva vi således ännu 1693 i Lekaryd kvarboende vår hjältinna från 1667, bärande, ehuru gift, sitt familjenamn, enligt den tidens allmänna sed. Man finner sen af kyrkoboken 1:o) att hon varit gift, men 2:o) att hon varit gift under sitt stånd, alldenstund hon ej kallas "välboren" samt dessutom placerats nedan om de adliga jungfrufaddrarna. Men med *hvem* var hon gift? Med Lars Hummer kunde det ej varit, ty då skulle hon ju varit bosatt på samma ort som denne samt dessutom, med den tidens ytterst omsorgsfulla iakttagande af titulatur, skrifvits som: fru leutenantskan. Namnet på hennes motfadders boningsplats leder till frågans besvarande.

Midt inne bland dop-, födelse- och begravningsanteckningarna i fråga befinnas några få särskilda band, helt omotiveradt, tycks det, inhäftade. De utgöras af Lekaryds husförhörslängder för år 1694—1702. Här finner man, att på Junkaregården**, tillhörande Hjertanäs byalag i Lekaryds socken, vid den tiden bodde som hälftenbrukare en Per Nilsson och en Sven Månsson, båda gifta och hafvande barn. Och *Pers* hustru befinnes vara ingen mer och ingen mindre än just vår Magdalena Sjöblad. De hade två döttrar: Kristin och Sigrid. År 1702 uppgifves hustruns ålder vara 61 år och mannens 49 — och var det således ej mindre än tolf år, som skilde dem emellan. Man tycker sig kunna förstå, att efter hvad som passerat 1667 den adliga fröken ej gärna kunnat få en make med sig jämnbördig, utan sänkt sig ned och utvalt en henne underbördig och underärig man, hvilket ju alls ej hindrat, att hon med denne, helt visst en duktig och arbetsam man, såsom de småländska bönderna af ålder varit, lefvat ett lyckligt, ehuru sträfsamt lif. Att hon och hennes nya släkt af socknens herr-

* Denne Carl Stadenberg blef sedan kapten vid Kronobergs regemente samt gift med en fröken Dougles, som skref sig till Gimmatorp, Sjöbladernas forna arve-gods.

** Junkaregården, 1/2 mantal frälse, står ännu under sitt gamla namn i jordeboken; eljes nämnes nu egendomen Hjertenholm och lyder under det Koskull-ska fideikommisset Engaholm.

**KÖP KOCKUMS
HYGIENISKA**
Utvändigt blå, invändigt hvita
PANSAR-Emaljerade GRYTOR.
Starka. Frisbilliga.

Cerebos Salt

tillverkad ute på landet långt borta från stadens rök och orenlighet.
Generalagent: Gustaf Clase, Göteborg & Stockholm.

Pensionsdagen.

Ett apropå till de gamlas dag.

För Idun af Elisabeth Kuylenstierna-Wenster.

skapsfolk varit väl ansedda och med detsamma haft umgänge visar det ofvan nämnda fadderbrevet. Och ännu en sak talar i de gamla gulnade gömda luntorna vackert om Magdalena som husmor på Junkaregården. I de betyg, som af vederbörande kyrkoherdar insatts angående Lekarydsboarnas förmåga i läsning samt kristendomskunskap, får fader Per själf aldrig annat vitsord än "vulgo", d. v. s. som folket i allmänhet, då däremot städse för såväl mor Magdalena som de båda döttrarna står "bene", d. v. s. godt. Särskildt antecknas om Kerstin, att hon redan vid 8 års ålder kunde ej allenast läsa väl innantill i bok, utan ock hade god reda i såväl budorden som trons artiklar — något som ju för en liten bondtös den tiden var riktigt ståligt. Då man nu vet, att skolor då ej funnos, utan att undervisningen i de allra flesta fall leddes af modern i hemmet, så talar ju ock närmast ofvan anförda "bene" om Magdalena Sjöblad såsom moder och uppfostrarinna. År 1702 äro döttrarna väl fullvuxna, och 1709 finna vi Sigröd Persdotter från Junkaregården gift med en ung bonde, Olof Andersson i Sjölad. Magdalena har således troligen äfven fått på ålderdomen se sig som mormor.

År 1794 afled, säkerligen högt bedagad, hennes fader herr Olof Sjöblad till Gimmatorp och begrofs den 23 juni i familjegravnen i Lekaryds kyrka, "på norra sidan af altaret". Att han varit en i sin ort högt aktad man, bevisas, enligt kyrkoboken, däraf att han till gravnen följdes af en anseelig och förnäm skara både ofrälse och adliga samt att biskopen i Växjö, dr Wirænius, i egen hög person rest ut till Lekaryd för att förrätta jordfästningen.

Magdalena öfverlefde sin fader i 21 år, ty först 1715 antecknas i Lekaryds kyrkobok, att "den 11 september begrofs Magdalena Olofsdotter i Hjertanäs och lades i sachrstijan, gammal 74 år". Åldern, finner man, stämmer precis in med det uppgifna födelseåret, 1641. Hon fick såsom ses ej plats i Sjöbladiska familjens murade grafkor, men begrofs ej heller i kyrkogården, bland den stora hopen, utan fick, som sagdt, sin sista bädd i ett så att säga mellanrum, eller i sakristian, hvilken utgör en särskild tillbyggnad, åt norr, af Lekaryds på 1600-talet byggda lilla stenkyrka. Och där hvilar väl ännu den handfull stoft, som kan vara kvar af Magdalena Sjöblad.*

Men ej kunde den litet äfventyrliga fröken på Gimmatorp, den hedersamma moran i Junkaregården, hon som väl aldrig någonsin kom utom sin lilla födelsesockens trånga gränser, ens i sina vildaste drömmar ana, att hon två seklers igenom skulle bli en uppmärksam gestalt i vår litteratur- och personalhistoria, rörande roman- och teaterhjältinna och allt detta blott därför att en gång en litterär antecknare lättvindigt tagit för godt en gammal majors skvaller om furu en stor skald trasslat in sig i en kärlekshistoria — och när gjorde våra stora skalder i alla tider väl annat — eller som ock på sextonhundratalets sirliga talesätt hette: haft en labyrinth för sin amours skull.

* Mannen öfverlefde henne rätt länge. Han gick 1720 nytt äktenskap, med en änka Elisabeth Jonsdotter, samt afled 1731. I Lekaryds kyrkobok finns då antecknad: "14 febr. begrofs Pär Nilsson i Junkaregården, Hjertanäs, en gammal man, 85 år. Hade Sahl. Leutn. Olof Sjöblads dotter välborna Magdalena Sjöblad til Gimmatorp til sin första hustru, hvilken tilföre förnedrad var. Lefvat som verlden mäst lefver, ei särdeles berömmelig, ty prästomen var han ei god och upriktig. Lades strax vid klockehusdörren."

HON ÄR fylla sjuttiosju år, en liten skrynkelig gumma med den förr så glada röda munnen infallen och blek. Den ser ut som en trasig rödblå gummiballong. Ögonen ha varit stora och klara, nu fyllas de ständigt af vatten och grumlas ofta af dagens små bekymmer.

Ensam är hon som ett träd, hvilket fått stå kvar i blåsten, medan orädda händer huggit undan de kraftiga träden omkring, de, som skulle gifvit skydd och värme, när ålderns dag kom.

I huset, där hon bor, kallas hon endast gamla frun. Hyresgästerna se henne komma hvarje morgon med en grön mjölkbringare och en minimal brödpåse. Hon nickar så vänligt, och rösten blir nästan inställsamt mjuk, när hon säger sitt goddag.

Den 1 december och den 1 juni går hon och lyfter den lilla pensionen efter sin man, salig kaptenen. Hon kan längta till dessa dagar. I huset vid Munkbrun samlas då så många vänner från fordom. Den stora salongen med sin fönsterrad utåt alla saluständen fylles af gamla gubbar och gummor, sirliga militärer med dansstegens grace ännu kvarglömd i de stela benen och med en robust krigarsvenskhet i tonfallet. Små fruar och fröknar, hvithåriga, litet pjollriga i rösten utbyta hälsningar. Man känner sig nästan på cour, och här är en majorsänka ett strå hvassare än »den beskedliga» löjtnantskan. Då de väl nedkommit för de två trapporna, har världen lika litet intresse för den ena som den andra.

Gamla frun ser så fryntlig ut, när hon flämtat sig upp i korridoren och snubblat sig in till den hörgryggade stolen. Hon har nya hatten på. För åtta år sedan fick hon den af sin kusinsdotter, doktorinnan Smidde. Och kappan är inte illa, den heller. Gamla frun är nöjd. Hon sitter där, tacksam på förhand för de sjuttiofem kronorna, glad att vara ett »militärnummer», som ropas upp två gånger om året.

Och se där! Jo visst, det är Wilhelm, lille Wilhelm från Lagmansö, som hon dansat med på Karlbergsbalerna. Han är öfverstelöjtnant nu, men han känner igen henne. Två gånger om året känner han igen henne. Oftare träffas de inte. Hon bor så långt borta i den stora staden, där de gamla glömmas för allt det sprudlande unga, och hon är fattig och skygg trehundra sextiotre dagar af året.

Men i dag — i dag är hon med de sina. Majorskan von Mill!

»Å, så roligt att råkas. Hur må de rara barnen? Marianne är gift, har jag hört.»

Hon myser, gamla frun, glad öfver sitt goda minne. Hon har reda på alla majorskans både barn och barnbarn och lyssnar intresserad till deras olika öden.

Så får hon också veta, hvar hennes ålderstigna vänner skola tillbringa julen. Det känns så värmande och godt att höra om stora, pyntade hem. Juliset riktigt stiger henne upp i näsan, och hon hör tydligt bjällerklängen, när slädarna köra upp till den granrisade trappan.

Så var det förr...

Men för enstöringarna är hon rädd. De tala så bitter. Rösterna ljuda spruckna och

vresiga, och när fröken Morgonstierna skri- der emot henne, rak och lång, blir gamla frun ängslig. Det gör henne så ondt om den halfblanda Ulla-Katrin, som sträcker sin hårda hand med en kantig knyck emot ungdomsväninnan.

»Goddag! Jaså, du lefver än,» säger hon till gamla frun. »Ja, ja, vi få hanka med till förfång både för oss själfva och andra. Man har ingenting att ge, och då får man inte heller annat än nådesmuler. Det är fasiligt, att man inte kan få sluta, men Vår Herre är förstas inte heller angelägen om gamla skrällen.»

»Vi få väl tåla oss, Ulla-Katrin. Du skall se vår dag kommer.»

»Hm! — Och du sitter där du också på julen precis som jag. Ingen har plats för oss.»

Det är gamla fruns sjuka punkt. Helgen har så många vackra minnen för henne, och hon skulle bli så glad, om någon ville hjälpa henne att upplifva dem, men i en storstad har hvar och en sina att tänka på. Hade hon bara råd att ge julklappar, men det är omöjligt. Och hon bör inte klaga. Snälla människor komma ihåg henne med både risgryn, kaffe och socker, det är bara själfva den muntre kung Jul, som uteblir.

Ulla-Katrin gör henne så beklämd. Hon drar en lättadens suck, när hon går, och kapten Wibbo kommer för att säga ett ord. Han är rödkindad och hurtig, och skrattet bullrar lika friskt som någonsin. »Min nådiga,» säger han, »min nådiga ser pigg ut. Ja, det går heller ingen nöd på oss här i militärstaten. Vi ha vårt vissa och så kamraterna! Ta mig böfveln, vill dom inte ha mig allehop. Jag vet inte hvem, jag skall börja hos. Min nådiga kan tro, att jakten varit f-n så god i år. Har skjutit änder massvis. Skulle gärna skickat upp en kull, men adressen...»

Den minns han aldrig och ger sig icke ens tid att höra efter den... Men hon ler och tackar. Han är samma oförfädderlige Hubertus-storskräflare som för trettio år sedan.

Nu är det hennes tur. Hon ordnar sina papper, tar fram glasögonen ur fodralet och känner sig litet orolig för att inte kunna se raden, där hon skall skriva.

Men det är en så hyggelig herre, som sitter därinne. Hon smickrar sig nästan med, att han känner igen henne, och så blir hon lugn.

»Var så god.»

Sedlarna prassla nya och förnäma. Hon tar dem med vördnad och lägger dem alldeles släta i mannens gamla plånbok. Denna får dyka ned i piraten. Hon går stilla och nöjd fram mellan alla de svarta människorna och tycker, att hon haft en riktigt rolig stund.

Det är tomt, att den är öfver, men när hon kommer hem till den lilla kammaren, där de få möblerna äro alldeles för stora och skrymmande, skall hon fira efterfest, gå igenom allt hvad hon hört och lefva om igen med de gamla vännerna. Hon skall prata halfhögt och tycka sig se dem sitta i salongen på Vallsta eller Brattnäs. Kanske hon till och med kommer att dansa på Karlberg med lille Wilhelm.

Men en är hon så rädd för, att hon helst skulle vilja visa bort henne, om det inte vore så ovänligt: Ulla-Katrin. Ack, om inte hon komme... men hon kommer säkrast af alla minnesgästerna.

Hvarje husmoder bör prenumerera på **Barngarderoben** Priset för helt år 3 kr.: halft år kr. 1:60. Lösnummer 30 öre.

Hvarje sömmerska likaså. 12 häften årligen.

PERLSALT.

Absolut rent och fuktfritt. A-B. FUKTFRITT BORDSALT, Sundbyberg.

Svensk jul.

Ett kapitel om julförberedelser och julfirande.

Prisbelönad uppsats af **Lotten Lovén.**

(Forts. och slut.)

OM FÖRHÅLLANDENA medgifva det, kan man ju glädja barnen med att låta dem fira "Lucia", d. v. s. sitta litet längre uppe med sina arbeten den aftonen (d. 13 dec.) samt förhöja trefnaden med extra kaffedrickning på kvällen, hvarvid serveringen skötes af en hvitklädd Lucia, som på håret bär en grön krans med vidfästa små brinnande ljus.

Men nu ha vi ju hunnit ända fram till kvällen före julafton. Hela huset står fint och färdigt. Ljus sättas i stakar och kronor; mor går till linneskåpet och tar fram ur sitt rika förråd en del rent linne, som följande morgon vid städningen afhämtas af jungfrun och fördelas på alla sofrummen. Sedan går man till hvila, nöjd med sin dag och glad åt allt och alla — kan man vara annat vid julen?

"God morgon, god jul!" vid dessa ord vaknar man kanske följande morgon i mörkret, medan en vänlig tjänsteande håller på att tända en härlig brasa åt oss. Det går så ovanligt lätt att få upp ögonen och bli riktigt vaken efter en sådan hälsning. Snart äro alla på benen, och vid första skymten af dagsljus samlas man till frukost. Se nu ut på gården, där julkärfven är uppsatt, och där alla småfåglarna njuta af välfägnaden! Sedan skynda vi att lägga hand vid de göromål, som ännu återstå. Där äro kanske julkappar att köpa och lägga in. Och nu är äfven rätta stunden att skicka åstad de gåfvor af materiell art, hvarmed man vill glädja och understödja de sämre lottade i ens närhet. Det är förstas mor själf, som skall stå för utdelningen; ingen kan bättre än hon veta, hvad som behöfs och blir mest välkommet i de olika små hemmen. I särskilda korgar nedpackas det behöfliga: i en kanske några större brödkakor, en påse risgryn, socker, smör, ett stycke fläsk eller kött, ett par ljus men äfven litet godt kaffebröd och kanske en jultidning; i en annan litet lutfisk, bröd, kaffe, socker, och äpplen o. s. v. Kom blott ihåg, att till hvarje sådan julsändning skall höra ett par ljus samt ett och annat utöfver livvets nödtorft. Om barn finnas i några af de fattiga hemmen, böra de gärna ihåggkommas med en eller annan klädespersedel, någon leksak, litet "mamnam", julgransljus, granprydnader, ja, kanske rent af en hel färdigklädd julgran. Detta — att tänka på julglädjen i den fattiges koja — är något, som hvarje mor borde vara angelägen om att lära sina barn. Låt också barnen få den glädjen att på julafton gå till stugorna med julkorgarna.

Fram på förmiddagen tages granen in, alla prydnader till dem samlas och ordnas, trådar bindas i dem och i konfekten, ljusen sättas i hållare eller förses med grofva synålar, som instickas, en i hvarjt ljus, sedan man fattat i nålen med en tång och i en ljuslåga värmt den del, hvari ögat sitter. Rakt in i vecken på ljusets undersida stickes den upphettade delen af nålen, hvarpå denna, sedan stearinet där omkring hunnit stelna, kan stickas i hvilken gren som helst. Finnas barn i ditt hem, så låt dem få ha sin gran prydd på detta gammaldagssätt, med konfekt, äpplen, brokiga grannlåter och glitter. Äro familjemedlemmarna stort folk allesammans, så har ni kanske vuxit ifrån smaken för sådan stass, men ni har alldeles säkert inte vuxit ifrån *julgranen*. Din egen och din omgifnings julglädje tarfvar, att du gör dig besvär med att anskaffa en gran

och pryda den. Kläd den då smakfullt med en stor, tindrande stjärna i toppen och för öfrigt blott mycket glitter, litet "julsnö" eller helt enkelt ren, hvit vadd samt en oändlig mängd hvita ljus.

I fråga om matordningen på julafton äro meningarna delade. Förr hette det ju, att middagen skulle bestå af "dopp i grytan", skinka, korf, julöl och julkakor med sylt. Till kvällen skulle man äta smörgås med korf, skinka, ost m. m. samt öl och sedan lutfisk, risgrynsgröt och slutligen julkakor.

Bättre är då att taga all denna mäktiga julmat till middagen, som ej får ätas för tidigt men ej heller gärna senare än kl. 4. Ett litet förmiddagsmål behöfs det emellertid, och vid det serveras efter behag antingen smörgås med korf o. d. eller "dopp". Att förlägga den bastantaste måltiden till middagen är naturligtvis i alla afseenden förmånligast. Dels må alla parter bäst därpå, och dels blir julfirandet, hvilan och trefnaden ojämförligt större för tjänaerna, om de slippa den långvariga grötkokningen på kvällen samt dukningen och — icke minst — den tröttsamma diskningen efter en sen måltid.

Låt oss nu återgå till middagen. — När klockan slår 4, samlas alltså familjen, och nu böra alla bestyr vara slut; julgranen skall vara klädd och julkapparna samlade.

Bordet är fint och omsorgsfullt dukadt, en kruka med tulpaner pryder dess midt, och grenljus eller kandelabrar lysa däröfver.

Nu börjar den rätta julstämningen infinna sig. — Sedan vi prisat lutfisken och skinkan, serveras julgröten, hvari en mandel måste ligga väl gömd. Nu blir det en undran, hvem som fått mandeln; enligt gammal sägen skall denna person bli den första af de närvarande, som blir gift. Mycket skämt följer naturligtvis alltid, då det blir känt, hvem den lycklige innehafvaren af mandeln är. För barn har denna betydelse af mandeln i gröten just intet värde. Mycket mer roande för dem är det, om man skaffar någon småsak, som ställes midt på bordet, öfvertäckt af en stor strut. Man kan ju t. ex. tillkännagifva, att denna strut blott är till för ungdomar om 15 år och därunder, och att den bland dessa, som tilläfventyrs skulle få mandeln, får lyfta på struten och tillägna sig innehållet. Skulle ingen af de små bli den lyckliga, så gömmas öfverraskningen till nästa heldagsafton, då åter en mandel skall finnas i gröten.

Efter middagen gör man sig i ordning att gå i julbönen. Helst ville man väl gå "man ur huse," men i allmänhet är det väl så, att åtminstone någon af de äldre får stanna hemma, antingen mor, mormor, äldsta syster eller någon tant. Nu skall kaffebordet dukas af den hemmavarande. Bästa servisen tages fram, alla de läckra småbrödsorterna läggas upp prydligt, saffrans- och hvetebröd lägges i stekugnen för att vara som nybakadt, då kaffet skall drickas. För barnens räkning böra nu våra bakverk i form af gubbar, gummor, djur o. d. läggas fram, och pepparkakshuset ställets på bordet. — I salongen dukas sedan ett annat prydligt bord, som belastas med fruktskålar, konfekt, fikon, nötter, russin och mandel, vin, vatten o. d. Så tändes ljus och lampor i alla rum, tambur och trappuppgång, man ser till att kaffet är färdigt och riktigt extra godt. Nu höras steg och röster utanför, kyrkobesökarna äro hemma, och åter fylles våningen af lif och rörelse, glädje och jubel. Behöfs väl en utförlig skildring af allt, som nu följer?

Efter kaffet tändes granen, man tar i ring omkring den: "Nu är det jul igen — —" — Och så är det "klapparnas" tid. Ett gam-

malt bruk är ju att kasta in dem genom dörren, men då därvid mången ömtålig sak kan förolyckas, är det skäl att åtminstone rädda sådana julkappar undan förstörelsen. Bättre är, att någon, t. ex. husfadern, läser upp adresser och öfriga inskriptioner samt efter hand utdelar paketen. Vill någon af de äldre göra sig besvär att kläda ut sig och i skepnad af julbock eller jultomte komma in med åtminstone en del af julkapparna, så brukar det väcka stor förtjusning hos alla småtingar. — Efter denna viktiga del af julfirningen kommer den enkla supén, bestående af t. ex. bredda smörgåsar, öl, mjölk, té, cakes och ost samt småbröd. Sedan fortsättes den sällskapliga samvaron vid frukten och nötterna, så länge håg och krafter stå bi.

Är du husmor, så glöm inte den vackra gamla seden att sätta ljus i alla fönster, innan du lägger dig, samt att tända dem och granen på morgonen, när kyrkklockorna kalla till jultotta. Någon af husets äldre medlemmar måste naturligtvis stanna hemma och passa på att släcka, sedan gudstjänsten börjat, samt rusta i ordning frukost åt dem, som i gryningen återkomma från kyrkan frusna och ruskiga.

Men julfirningen och julglädjen få ej vara förbi, fast den efterlängtrade julaftonen är det. Det är allas plikt att bidra till trefnaden och sammanhållningen inom hemmet under hela helgen. Med hvarje helgdagsafton återkommer en del af julaftonsstämningen och delvis samma sedvänjor; så t. ex. i fråga om matordning och måltider. Sällskapsnöjen kunna utan stora svårigheter anordnas under de långa kvällarna. Tablåer och lefvande charader roa både äldre och yngre; likaså ett lotteri, hvartill alla, små och stora, lämna bidrag i form af ett antal småsaker till ett visst sammanlagdt värde, t. ex. 50 öre eller 1 krona. — Äro dagarna klara och vackra, kan det glada sällskapet ju lätt få tillfälle till diverse friluftsnöjen, såsom långpromenader, åkturer, skridsko-, skid- och kalkåkning.

Att under helgen, då familjens samtliga medlemmar kanske äro samlade i hemmet, och då man ändå har hela huset fint samt ser sig i besittning af en hel del mat och bakverk, — att då passa på att inbjuda sitt umgänge till ett godt gammaldags julkalas för gamla och unga, är på allt sätt lämpligt och trefligt. Kunde det blott ske utan stora anspråk och tillrustningar! — Kanske vilja barnen gärna bjuda sina lekkamrater till en julfest. Låt det i så fall blott ej bli så kallad "bal" eller modern "granplundring", där dyrbara lyxartiklar lottas bort bland de små "herrarna" och "damerna", och där afundsjuka, skryt och högmod florera, utan ställ till ett enkelt barnkalas, där de få roa sig med lekar och dans på verkligt barnsligt sätt. Låt trakteringen bli där-efter: visserligen ej hvardagsmat men ej heller något öfverdåd, inga raffinerade läckerheter, såsom kaviar, tryfferade färser och pastejer och framför allt ingen spirituosa.

Se där några antydningar ifråga om förberedelser och firande af den högtid, som mer än någon af de andra blifvit hemmens och kanske just därför blifvit oss så kär. Den ger oss rika glädjeämnen och rika tillfällen att utså goda frön hos det tillväxande släktet. En skatt af ljusa, vackra minnen från barndoms-hemmet är något af det bästa, du kan gifva barnen. Inskärp också hos dem, att de böra hålla i helgd allt det gamla, goda, som de där lärt att älska. Kanske kunna vi därmed bidra till att långt efter vår tid de bästa af våra hemseder fortleva och med dem det gamla vackra sättet att fira *svensk jul*.

PÄRMAR

till IDUN 1909 och föregående år

tillhandahållas till följande priser: Iduns pärm, röda med guldtryck kr. 1:50 Iduns romanbibliotek, röda eller gröna 50 öre. Iduns Hjälpreda, röda eller gröna 50 öre. Kunna erhållas i närmaste bokhandel eller direkt från Iduns expedition, om rekvisition och likvid i postanvisning insändes.

Salamander

alla sorter.

Enhetspris 15,—

Dam- & Herr-Skodon Lyxutföring 18,—

Julius Kronberg

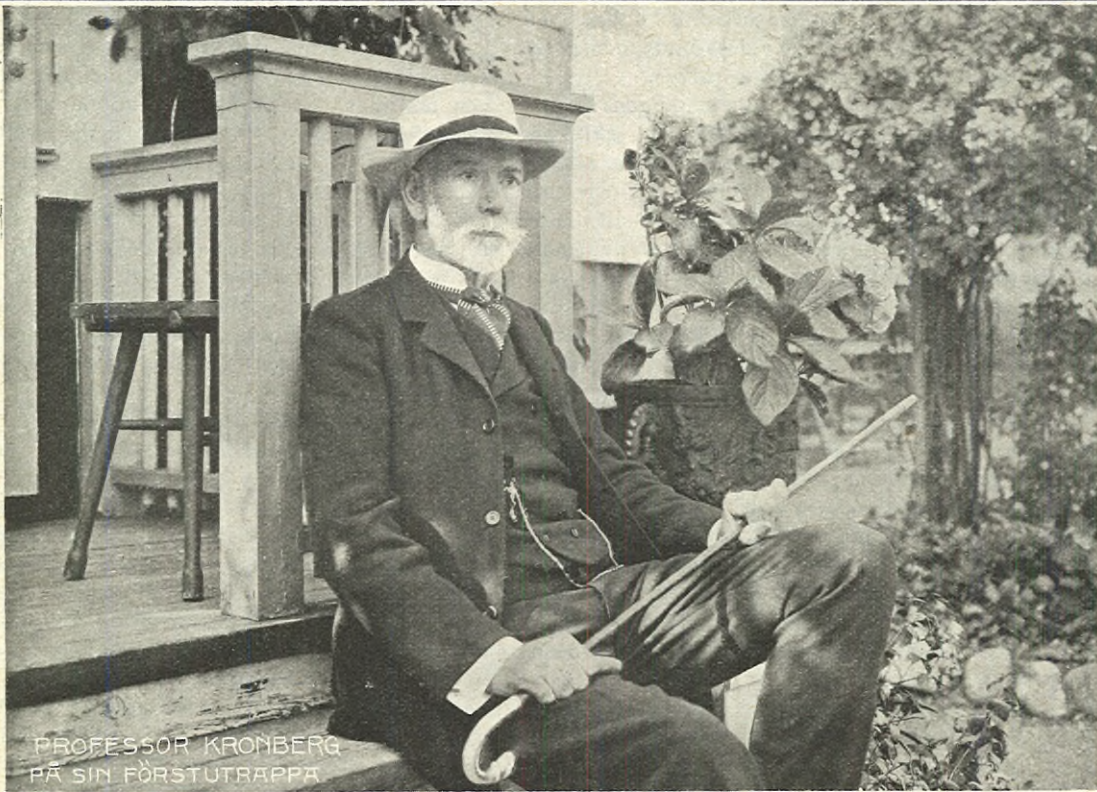
HAN HÖR till de främste i vår konsthistoria. Jag letar på bokhyllan efter monografin, och finner ingen och måste åter som så ofta konstatera: vi svenskar sköta vårt nutida konstkapital lika illa som det gamla. Det har skrivits så mycket entusiastiskt om Julius Kronberg i tidningar och tidskrifter, ställvis träffande goda karaktäristiker såsom O. Siréns i Finsk Tidskrift 1901, men en omfattande skildring med afbildningar af hans verk saknas. Det är ingen invändning att konstnären ännu står i full arbetskraft. Visserligen har han efter Tizianiskt mått endast tillryggalagt knappa 2 tredjedelar af vandringen. Men han har avslutat ett kapitel och börjat ett nytt. Det är tid att skriva resumén öfver första kapitlets innehåll.

Då ingen ännu gjort det för vår räkning, skola vi söka nå en genväg till vårt mål. Gå ut i höstsolskenet i de vackra Bellmanslandskapen mot Lilla Skuggan, där Julius Kronberg sedan ett par år finner både sommar- och vintertrefnad. Ett stycke från det urgamla bostadshuset ligger ateliern. Man kan läsa historia och framtid ur den som i en bok. (Man kan läsa galet, om man läser fort, hvilket tyvärr är nödvändigt.) Där skola vi söka finna en bit af utvecklingshistorien hos den målare, som 1875 målade *Jaktnymfen* (nu i Nationalmuseum), 1883 *Kleopatras död* (på Tistad slott hos grefve Fr. Wachtmeister), 1904 *Eros*, 1905 *Preludium* o. s. v.

Atelierbyggnaden har ett ljusst stort arbetsrum och två små krypin dessutom. Det förra är af en puritansk enkelhet om det jämförs med Kronbergs bekanta luxuösa Roma-studio på 1880-talet, som kom den besökande att känna sig införd i en saga af

PRELUDIUM

PROFESSOR KRONBERG
PÅ SIN FÖRSTUTRAPPA

ön. En dörr för ut på en öppen veranda där, hvarifrån ögonen kunna dricka hela viddens klarhet och den linjerenshet, som långa stränder äga.

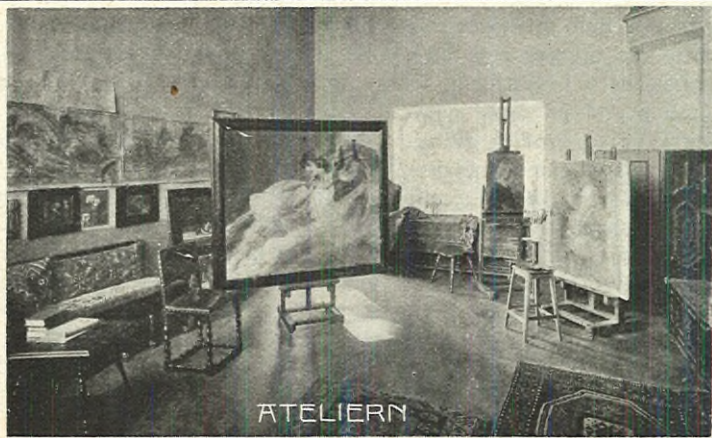
En målares och för öfrigt alla skapande människors omgivning är den synliga utfällningen af själen. Eller: Själen ligger som atmosfär omkring och bildar underliga molnformationer, stjärnbilder, månar och sol, som i hvardagspråk kallas för väggar, utsikt, bokhyllor etc. allting. Den

skapandes konstskapelser i ordets trängre mening äro en annan sorts utfällningar ur psyken. Nu måste det ju så vara att de båda produkterna harmoniera, på grund af världsordningen som är oförneklig. Men det är en särskild tillfredsställelse då detta utan svårighet konstateras: ty det visar harmoni hos den skapande. Hela sista skedet af Kronbergs verk bär prägel dels af den soliga

stoff och färg. Här dominera arbetsattiraljerna, kol- och plastelinaskisser till påbörjade arbeten (konstnären gör nämligen ofta äfven verkliga plastiska förstudier till sina figurkompositioner). Här är platsen för inåtvändt arbete, synes det; men se ut genom atelierfönstret, öfver granitknallar och snår ser man och ser hur Värtan ligger nedanför blå som emalj med en citrongul bred vassbård utmed Liding-

LILLA SKUGGAN

ATELIERN

KLEOPATRA

på 60-årsdager.

kars, folket i den nya världen skall vara titaner. Men det sista skedet har också förtjusande bindeleder mellan nuets om den forne Kronberg. Det är de kompositioner där *leendet* i den svenska naturen stigit in som medverkande. Det är betecknande för den nya Kronbergs afstånd från förr, att natur, grenar, luft nu alltid ersätta sammet och siden. I v. Hallwylska husets musikplafond kommer hela skogsfriheten in, man tänker ovillkorligen på fågelkvitter. I den nyligen fullbordade Steninge-sviten öfver motivet "Se Venus i sin prakt", ligger lika mycken stämning af friskt vatten med solstänk, som öfver den bellmanska dikten. —

Men ateljébyggnaden vore icke en afbild af den Kronbergiska psyken, om icke minnena af det förgångna funnos där. De få visserligen träda undan — men de finnas där i de två små krypinnen, och på hvilket aptitligt sätt dessa minnen äro magasinerade! Det är hans kopior efter beundrade äldre mästars taflor, alla i helt små format, snabba, bredt målade, som hufvudsakligast redogöra för originalens färgkompositioner. Det finns säkerligen icke i världen en samling sådana kopior; de kunna icke jämföras med dylika i ordets vanliga bemärkelse. Snarare med en stor pianists reproduktion af en stor kompositörs verk. Den omsorgsfulla ramningen och hängningen visar att Kronberg vårdar sin ungdoms minnen, äfven om han icke längre är beroende af dem. Nu få de stå i smärmmen, och äro blott en vrå i hans konstnärshjärna.

Man kan icke värja för den tanken: af hvilken väldig betydelse för vår konstkultur skulle det icke vara, om denna kollektion funnes i offentlig ägo. I ett land som äger så

"PRELUDIVIA"
Julius Kronberg 1905

PROF. KRONBERG MED FRU O SON PÅ LILLA SKUGGAN

svenska naturen i ateljéfenstret och dels af det puritanskt ordnade arbetsrummets tänkare-allvar. Hans *Eros* som bär så mycken vacker lifsvismåste försmå siden och sammet; det måste byggas hårda sten-trappor till hans altare, han måste vara omgifven af granit. Det står en annan duk på staffliet som låter *Eko* ropa ut gällande locktoner, men hon är vuxen i ett med klippan, det är den som ropar. Detta är

tecken på att nya allvarstunga uttryckssätt arbeta sig fram hos mästaren, som har andra saker på hjärtat nu än i ungdomen. I öfvergångstiden strida minnen ur drotnings af Saba och Kleopatras värld med det nya. Men det synes som om ett helt nytt språk skulle fram. Ett sceneri där ingenting behagar, utan endast fyller luften med granitpelare som säga: denna luft är klar, denna värld är stora tan-

litet af den klassiska konsten som Sverige skulle detta utgöra en ersättning för det saknade, visserligen i liten skala, men af ädlaste art. —

Sådant kan läsas i den Kronbergiska ateliern. Historikern kan, som sagdt, läsa fel i det förgångna, men jag tror han ser så rätt, om han ser rika år af fruktbarande arbete framför den sextio-årige.

JOHNNY ROOSVAL.

RAS DÖD

MATSALEN

BIBLIOTEKET

Hvita bandets matlagningskurser.

Ett led i kampen mot alkoholismen.

OM MAN — särskildt inom arbetarklassen — vill efterforska orsakerna till spritmissbruket, tror jag att åtskilliga fall ärftlighet och dåligt sällskap visa sig vara viktiga faktorer att räkna med. Men går man riktigt till grunden, kommer man underfund med att dryckenskapslasten oftast har sin orsak i hemmens dåliga beskaffenhet — åtminstone hvad de gifta männen beträffar.

Naturligtvis ges det undantagsfall: men gör man sig mödan att taga reda på, under hvilka förhållanden den gifte drinkaren lefver, får man i regeln klart för sig, att hustrun saknar den förmåga och det intresse, som behöfves för att göra hemmet till den plats, där en af arbetet uttröttad man kan hvilas ut och känna trefnad. Detta gäller nu särskildt de hem, där hustrun som ogift haft fabriksarbete eller liknande. Och detta är ju egentligen ganska naturligt. Ty, när skall hon väl ha varit i tillfälle att lära sig något af det, som hör till hem- och hushållsarbetet, synnerligast om hon själf utgått från ett hem, där ingenting varit att lära eller där detta slags göromål anses vara så tarfliga, att den unga dottern till hvad pris som helst befrias därifrån. Hon kan således inte annat än sakna äfven hvarje förutsättning att rätt förstå dess verkliga värde och betydelse.

Följden här af blir, att hon som hustru står aldeles rådlös och oerfaren inför dessa nya kraf — och utan håg eller drift till öfvervinande af svårigheterna. Och så följer med ödesdiger konsekvens det som knappast kan undvikas. Mannen, som kommer hem hungrig och trött, behöfver närande, väl lagad mat på bestämd tid. Han känner trefnad, om där är snyggt och hustru och barn äro ordentligt klädda — äfven om han är för primitiv att själf kunna göra reda för, hvari trefnaden består. Men istället för detta, får han vanligtvis illa lagad mat eller också inte alls lagad, utan bestående af konserver, "kallskuret" m. m., som inte mättar men kostar desto mer. Sällan får han äta sina måltider strax efter hemkomsten, och ordningen och snyggheten i hemmet är den minsta möjliga.

Det är under dylika förhållanden, som han söker sällskap utomhus samt en inbillad krafttillförsel och glädjekälla i spriten. —

Utän tvifvel är detta konturerna af den vanliga historien om otaliga arbetares moraliska förfall och deras familjers fattigdom — särskildt i de större städerna och fabriksområdena. Äfven Hvita bandet har under sin vidt utgrenade verksamhet fått blicken riktad på denna hemmens roll i alkoholismens tragedi. Och för att härvidlag på den ginaste vägen mest effektivt kunna nå sitt mål, har föreningen under senaste år på sitt program upptagit upprättandet af *matlagningskurser för fabriksarbeterskor*. Härigenom hoppas man kunna bibringa de unga arbeterskorna det intresse för praktiska hushållsgöromål och de insikter, som äro nödvändiga för deras framtida kall, deras familjelycka — och kanske inte mindre för samhällets bästa.

Här i Stockholm har Hvita Bandets Östermalmsförening satt i gång tre sådana kurser. Den, som först började sin verksamhet, har erhållit lokal i Svartmangatan 22, där Nikolai församlings skolkök öppnat sina portar för den. De båda andra, som sedan rätt snart blefvo färdiga att börja sitt arbete, äro belägna: en

GERDA PLANTING-GYLLENBÅGA.

EN GLÄDJESTRÅLANDE ung rösträttskvinna kom för ett par dagar sedan inom dörren och berättade, att nu var den första kvinnliga stadsfullmäktigen vald ute i landsbygden. Det är Huskvarna, som varit så snabb i vändningarna, och den valda är fröken *Gerda Planting-Gyllenbåga*, som sedan tre år tillbaka är bosatt i samhället och ägnar sig åt social verksamhet. I Huskvarna, som har en mycket lifaktig rösträttsförening, där fröken Gyllenbåga är sekreterare, äro kvinnorna starkt politiskt intresserade och ha varit många och eniga nog att gå fram med egen lista. De allierade sig med järnvägsfolk och handelskåren och satte upp fröken Gyllenbåga som n:o 1 och försöket lyckades. Den nya stadsfullmäktigen är också mycket uppburen i samhället för sin vinnande personlighet och sin gagnande verksamhet.

vid Riddarregatan, där Realskolan för flickor upplåtit sin skolkökslokal, samt en Karlavägen 1 A. i samma rymliga lokal, hvarest fröken Elsa Philip håller sin husmoderskola för unga flickor.

Fröken Philip har emellertid ej blott gifvit kursen nödigt husrum, utan har äfven tagit sig undervisningen, som pågår hvarje lördagsafton kl. 1/2 6—1/2 10 och räcker under 1/2 år — eller 25 gånger — efter samma arbetsplan som de båda andra kurserna. Elevantalet är bestämdt till 12 i hvarje kurs.

Härunder få de unga flickorna lära sig att anrätta vanlig husmanskost, bakning, syltning och saftning, dukning och servering samt kökets, spisens och kärleens rationella rengöring. Receptgenomgång och specificerad uppskrifning på svarta taflan af kostnaden för hvar rätt, som lagas, hör också till undervisningen; hvarjämte äfven föreläsning hålles en gång i månaden öfver olika ämnen, dels i sociala frågor, dels öfver sådana, som mer direkt höra samman med själfva matlagningskursen såsom födoämneslära, mjölk och dylikt.

Hvarje kursdag lagas tvenne rätter, en för rätt och soppa eller pudding, kräm och liknande. Och sedan måltiden är färdig, intages den gemensamt i skolans matsal, under det serveringen samtidigt skötes af ett par af flickorna.

Från början var det meningen, att dessa kurser skulle vara afgiftsfria; men sedan man fått klart för sig, att det för elevernas egen

skull vore bättre med en — om än obetydlig — afgift, så bestämdes denna till 5 kronor, hvilket blir ungefärliga kostnaden af maten. Ty så billigt ställer sig denna, att två rätter pr elev sällan gå till mer än 20 öre, men ofta några ören mindre. Härvid medräknas dock ej bränslet, som hålles af föreningen.

De kurser, som i höst tagit sin början, skilja sig så tillvida från de föregående, att de ha fått ytterligare ett ämne på sitt arbetsschema, så att undervisning nu äfven ges i vegetariansk matlagning, med doktorinnan Turner som lärarinna.

Det är af stort intresse att besöka dessa lördagskurser och inte minst att se de unga fabriksarbeterskorna under utförfandet af sina olika hushållsgöromål. Ty det är med frö och lust, som de taga itu med den nya uppgiften, fastän en ansträngande arbetsvecka just avslutats, och det ligger arbetsglädje i det sätt, hvarpå de utföra sina sysslor. Äfven detta visar att företaget kommit till stånd vid en gynnsam tidpunkt, då jordmånen begynt bli nog mottaglig för att lämna ett godt resultat.

Den generation unga kvinnor, som nu tillhör våra fabriker, står ingalunda främmande för det sociala omdaningsarbete, som pågår i vår tid, fastän ju en stor del ännu ej fullt kan förstå och bedöma det. Och ehuru de kanske ej vidare reflektera häröfver, äro de dock ej längre okänsliga för den omvärdering af hemmets arbete, som ligger i tidens anda och alltmör gör sig gällande — ty denna omvärdering leder ju till höjandet af deras egen klass. Samtidigt ha de äfven själfva börjat vakna till insikt om orsaken till allt det elände, som härjat så många af deras egna hem.

Därför äro också dessa Hvita Bandets kurser att betrakta som ett företag af utomordentlig betydelse, och man kan ej ge för mycket erkännande åt dem, genom hvilkas vidsynthet, offervillighet och entusiasm allt detta har kommit till stånd.

M. R. — M.

En pristäfling för de unga.

Ett ståtligt pris utdelas.

AF VÅR prenumerationsanmälan i dagens nummer framgår, att tidningen nästa år månatligen kommer att åtföljas af en bilaga, *Iduns ungdomstidning*, hvars syfte är att åt gossar och flickor i åldern 10—15 år medjela en treflig och omväxlande läsning.

Vi vända oss nu till hemmens unga s äkte, de gossar och flickor nämligen, hvilka på lediga stunder bruka skriva vers för att ge utlopp åt sina poetiska känslor.

Vi uppmana dem att täfla om

en dikt till den svenska ungdomen,

med hvilket skaldestycke ungdomstidningens första nummer kommer att inledas. Som pris och honorar för den enligt redaktionens mening bästa dikten med ofvan angifna innehåll erhåller författaren löjtnant E. H. Shackletons berömda, rikt illustrerade upptäcktskildring *Antarktis hjärta*, hvilket arbete i bokhandeln betingar ett pris af 25 kronor.

Unga skalder och skaldinnor, upp alltså till sängartäflan, bringen den svenska ungdomen en manande hälsning i friska och hjärtevinande strofer!

Täflingskrifterna, som skola vara försedda med påskrift: *Ungdomstidningens pristäfling*, torde insändas till Iduns redaktion, Stockholm, senast den 31 december 1910.

Stockholm i december 1910.

Redaktionen af Idun.

GLÖM!

nu icke att i tid förse Eder med ett ex. af
IDUNS MODELLKATALOG N:o 4
för höstsäsongen.

Flera hundra
vackra modeller!
ärgtrycksomslag!
Pris: 60 öre.

Tankar och bilder i religiösa ämnen af *Bengt Aurelius* och *Kristus och hans män* af *Olfert Ricard* äro båda erkännansvärda försök att som det heter göra evangeliet tillgängligt för nutiden.

GERTRUD ALMQVIST.

“DET ÄR min bestämda mening, att hvad som först och sist borde gifvas barn i julgåfvor, det är våra stora skalder, de lefvande såväl som de stora döda — En dylik läsning skulle bli något helt annat än det kram, som nu på juldissen bjudes ungdom, det pjask, som lika litet förnöjer barnen som deras anhöriga. Hos den äkta lyriken hittar ett barn böcker eller enstaka dikter, som sedan kunna bli vänner och ledstjärnor för lifvet.”

Det är *Verner v. Heidenstam*, som uttalar dessa ord*, och jag är säker på att mer än en recensent af ungdomslitteratur instämmer i dem. Alldeles särskildt hjärtligt gör man det, då man har ett starkt minne af hvilken lycka en *Runebergsupplaga* skänkte en i tolfårsåldern, och då man vet, hur mycket man har att tacka en tidig, förtrolig bekantskap med en verklig diktare för.

För 12—16-åringarna med deras utomordentliga aptit på böcker och brinnande behof af hjälte-dyrkan äro ju åtskilliga verk af våra stora författare alldeles särskildt lämpliga, t. ex. *Selma Lagerlöfs Drottningar i Kungahälla*, *Rydbergs Vapensmeden*, *Singoalla* och *Dikter*, *Heidenstams Heliga Birgittas pilgrimsfärd* och *Karolinerna*. Skulle det ej vara lämpligt, att åtminstone en af den unga flickans julböcker utgjordes af ett verk af detta slag? Det finns ju nu åtskilliga godtköpsupplagor af våra diktare. Och de hem, där man ej anser sig ha råd att köpa dessa, skulle ju kanske kunna skaffa sina unga den lilla förträffliga samlingen “*Ur vår tids litteratur*”, ett häftesverk, innehållande urval af framstående svenska författares verk. Hvarje del omfattar ett 60—70 tal sidor, och urvalet är gjort med mycken smak och pedagogisk takt. Häftena betinga endast ett pris af 40 à 50 öre.

Särskildt i fråga om flickböckerna är det *Heidenstams* hvassa ord “kram” ofta faller en i minnet, och man erinrar sig det kvicka och roliga “recept” till sådana, som en af våra recensenter en gång gifvit. Genomsnittligt utgöra de bokfabriksarbete, ej diktning.

Så mycket gladare blir man, när man får tag i en flickbok, som verkar äkta, d. v. s. en sådan, där personerna skapats af författaren och ej af honom flyttats in från hundratals lästa böcker.

En dylik bok är *Lady Noggs* af *E. Jepson*, i serien *Norstedts ungdomsböcker*. Den passar ej för små flickor, och hjältinnan kan omöjligen tjäna som efterföljansvärdt mönster på alla punkter, men hon har så godt hjärta, och hon är så uppfriskande rolig och kvick, att hon vinner hela vår sympati. Man behöfver inte tillönska boken framgång, det får den alldeles säkert, den kommer att bli den “allra roligaste” för många af våra flickor.

En annan bra och rolig flickbok, som jag tyvärr ej hann anmäla, då den kom ut, är *Anne på Grönkulla* af *L. M. Montgomery*. Här rör man sig i mycket enklare kretsar. Scenen är en amerikansk landtgård. I början gå ens tankar oupphörligt till *Kate Douglas Wiggins* förtjusande *Rebecka från Solbäcksgården*, och man misstänker en imitation af denna typ. Men ju längre man kommer i boken, ju mer märker man, att *Anne* är en typ för sig, och att hon har sin egen historia, och man blir varmt intresserad både för den impulsiva, fantasirika, klarögda flickan och hennes fosterföräldrar,

* Meddel. i “Våra barns nöjesläsning” af *Gurli Linder*.

hvilka äro rent ypperligt tecknade. Men hvarför denna rent afskräckande bild af *Anne* på pärmen??

Escost-Inmans Trofast och Sann, en berättelse för gossar och flickor, må vara hur läst och älskad som helst i England — svensk ungdom kan man omöjligt anbefalla den, så hopkonstruerad förefaller hela historien. Psykologien är till den grad omöjlig, att man ej kan låta bli att undra, om författaren verkligen tror, att han skall lyckas inbilla sina läsare, att så hvita eller så svarta gossar och flickor trampa denna jord. Möjligen kan det totalintryck man får af boken i någon liten mån bero på att den tydligen utgör ett sammandrag af ett bredare arbete.

E. v. Rhoden-Wildhagens Våra unga flickor är så till vida originell, som den utgör en skildring af moderna unga flickor med feministiska idéer. Författarinnan själf intar en nog så klok ståndpunkt i frågan, hon har blick för både hvad feminismen kan ge och ta. Flickorna äro på det hela taget rätt lustiga, men hvad som skämmer boken är den oerhördt patetiska stilen, som särskildt tagit sig uttryck i förf:s ofta återkommande utgjutelser inför läsaren. Vid skildringen af besöket i *Weimar* har förf. tillfälle att riktigt frossa i poetiska utrop, som nå sin höjdpunkt vid beskrifningen af *Goethes* hem. Det är riktigt skada, att förf. härvid slår öfver i det löjligen, ty den uppriktiga vördnad och hänförelse de unga visa för sin store diktare vore något för svensk ungdom att stanna inför.

Till läsningen af fru *Nybloms Kusinerna*, som föreligger i en synnerligen smakfull utstyrel, går man med rätt starka förväntningar, då man med glädje minns allt det vackra hon skänkt oss i sina dikter och sagor. Men ledsamt nog känner man sig helt besviken efter genomläsningen af boken. Det är en flickbok af vanliga sorten med just det obetydliga och bagatellartade innehåll, som utmärker detta slags böcker. Ingen enda af personerna lyckas intressera en, och karaktärsteckningen är i vissa fall mycket svag, så i skildringen af den högmögda *Edith* och den gamla guvernanten. Hur torr och pedantisk en gammal lärarinna än kan vara, så säger hon inte på allvar i afskedets stund till en flicka, som hon lärt sig hålla af: “Kom ihåg skillnaden mellan imparfait och passe défini!”

I allra sista stunden har kommit mig tillhanda en fortsättning på *Anne på Grönkulla*. Här möter oss genast en bild af den rätta, fagra *Anne*. Med varmt intresse följer man *Anne* i hennes anspråkslösa lifsgärning — ingenting som *Anne* tar sig för kan bli tråkigt, ty hon lägger hela sin själ i uppgiften, hon är alltid lika naturlig och fängslande.

MARIE LOUISE GAGNER.

“AT SOLSIDAN. Så skall boken heta denna gång. Nog ha vi fönster åt alla väderstrecken, så att det lika gärna kunde heta *åt alla sidor*, men det är naturligtvis i symbolisk bemärkelse, som namnet blef det det blef. Ty vi vilja ha sol in i lifvet liksom in i rummen.”

Det är *Carl Larsson*, som talar — naturligtvis, det hör ni ju genast, ty ingen annan kan säga det så som han. Och med de orden räcker han dig, kära svensk, med bågge händerna och hela hjärtat sin nya fina julbok, “en bok om boningsrum, om barn, om dig, om blommor, om allt, taflor och prat af *Carl Larsson*”, ett praktband, som lyser af färger, glädje och hjärtesnille både utan och innan. Kan du motstå det? Nej, det är omöjligt. Skall du så också ta de två allra sista tiolapparna ur din tunna julplånbok, så gör du det med förnöjelse, ty du vet att det kapitalet räntar af sig med många hundra procent hela långa året.

De stora färgtryckstaflorna äro denna gången 32, och aldrig har *Bonnier* lyckats bättre med reproduktionen. Men det måste också vara bra roligt att få trycka sådana taflor, där solstrålarna glittra och leka ända in mellan svarta tryckvalsarne. Dessutom får man på köpet en hel rad af de läckraste små randteckningar i svart och hvitt mellan texterna och hela solhvarfvets flora i fru *Karins* egen tråkåsa.

Och så “pratet”! Ja, ni må tro, att det inte är det sämsta, ty ni känner af gammalt, hur *Calle Larsson* kan sköta den saken, så att vi tåras och le om hvartannat. Vare det nog sagdt, att han är sig lik, samma lifskonstnar af guds nåde som alltid, så äkta svensk i sin oförbränneliga optimism, sitt gudomliga lätt-sinne — och vemodet på botten.

Tack för julklappen din, *Carl Larsson*! Nu ta vi dig i famn, allesamman!

J. N—G.

GUSTAF JANSON har i sin bok *Affären Costa Negra* riktigt öfverträffat sig själf som äfventyrsdiktare och det vill inte säga så litet. Två tjocka band med de mest fantastiska och nervskakande upptåg, ett vimmel af personer och typer, ett ut och in af intriger, faror och hjältebragder, allt inom den hypermoderna ramen af en exotisk republik i permanent revolutionstillstånd, där till och med det omöjligaste blir möjligt. Alla gömma vi nog något af pojkförtjusningen från indianböckernas och *De tre musketörernas* dagar under den höglitterära lackeringen och leka gärna ännu en gång röfvere i så illustert sällskap. En skojfrisk tornado midt upp i lyrikkvalmet och de högpitetiska samhällsdebatterna kän bara hälsosamt förnygra oss. Och det behöfva vi. Så blir också *Gustaf Janson* på det yttersta till en social kraft.

J. N—G.

Vill ni bevittna hur en genombildad och klassiskt skolad ensamgångare omsmälter sina stämningar till bronsfast lyrik konst, så följ *Tor Hedbergs* “*Vandraren*”, julens diktbok för mogna män. Jämvikt och vidsynthet äro dessa fagra sångers märke, och samlingen hör till dem, man lär sig hålla af och uppsöker på nytt i stilla stunder som en förstående vän. Dess plats är befast, när julglittret redan länge sedan barrat af grenarna.

J. N—G.

Axel Lundegård har nu genom en tredje och sista del *Drottning Cilla, Lars Blåbens dotter*, på ett vackert sätt avslutat den trilogi, genom hvilken författaren framställt den första nordiska rikstreenighetens tillkomst, utveckling och urartning i skildringen af tre kungskvinnor, företrädande hvar sitt skede. De föregående delarne äro som bekant: *Drottning Margareta*, *Valdemar danekonungs dotter*, och *Drottning Filippa*, som på sin tid först publicerades genom *Idun*. Det hela bildar en monumental och konstnärlig rundmålning öfver en af vår historias betydelsefullaste epoker och skall som sådan intaga en välförtjänt hedersplats inom vår historiskt-romantiska diktning.

Ett par sago- och sägencyklar af mindre vanligt intresse ha i dagarne införlifvats med vår litteratur, nämligen “*Söderhafvets sagor*”, samlade och utgifna af *Birger Mörner*, samt “*Vind och våg*”, keltiska sägner af *Fiona Macleod*, valda och öfversatta af *Karin Hirn*. Grefve *Mörner* har under sin konsulattid i Australien på vidsträckt resor i Söderhafvet mer än en gång öfverraskats af det egendomliga och nya i de sagor, som de nu tyvärr utdöende mörka folken därnere berätta. Resultatet af hans upptecknar- och bearbetarnt föreligger nu i den nämnda

